ACC. N:R M. 8250 : 1-21. (folio)

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

Landskap: Skåne

Härad:

Socken: Malmö

Uppteckningsår: 1941.

Upptecknat av: Conrad Möller

Adress: St. Kvarngat. 29, Malmö

Berättat av:

Född år i

Minnesuppteckningar fr. Malmö

Skriv endast på denna sida!

A.-B. GRAHNS BOKTR., LUND

M. 8250 : 1.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Undertecknad, skulle vilja härmed, också försöka, lämna några bidrag, till den av Skånska Dagbladet, anordnade folkminnestävlingen, eftersom tiden för inlämningen, blifvit förlängd, till den 1:te November.

Jag skall härmed lämna några minnen, från min pojktid och uppväxtår, från 1880 talet och framåt, under årens lopp. Hemu stadsdelarne i Malmö, sågo ut på den tiden. Om folk- och nöjeslivet, marknader och torgplatser m. m. Samt andra händelser, som tilldragit sig under tiden. Jag börjar med Östra förstaden, Österväm som den kallades, på den tiden. Skogens bro, som förband Östra Tullgatan med Östra förstadsgatan, var på den tiden i bättre, än att två skjutsar kunde mötas. Det var försedd med ett par smala gångbanor med plats för två personer, i bredd. och bron var i ett spann. Sedermera breddades banan och bron ombyggdes helt till svängbro, med ett brokar i midten, precis som broar vid gamla gasverket numera Elektricitetsverket och broar vid Elementarläroverket t. s. k. Latinskolan. Broarne till gamla järnvägsstationen (numerarande lokalstationen) och hamnen voro också svängbroar. Likaså stora järnvägsbron mellan båda hamnområdena. På den tiden, seglade nämligen mindre segelfartyg (Skonertskepp och galeaser) in i kanalerna, och intogo laster från Höhles stora timmergårdar, som lågo på Statens järnvägars område. Midt för saluhallen på Drottningtorget och sträckte sig framåt längs kanalen, så långt som till bussarnes hållplats vid Skogens bro (numera). Från dessa timmerupplag exporterade grosshandlare P. A. Höhle, timmer, plank och brädor till Danmark, Färöarne och Island.* Vid denna tid lågo också stora segelfartyg. S. k. vinterliggare, om säntern upplagda vid kajen, där nuvarande fisktorget är, bakom Drottningtorget. Kanalen trafikerades vid denna tid också livligt av Henfiskare, med sina båtar, Henfisket bedrevs i Öresund och hade Henskepparne sina upplagsplatser i Kärrsjön, midtför nuvarande Dahlgrenska stiftelsen, där Henen upplades till 6 meter höjd i stora gradater. Last- och lossningsbryggor voro uttryckta i kanalen här, likaså midtemot i Östra promenaden vid hörnet av Lilla Trädgårdsgatan, bredvid låg bedrifvens kalkugn- och färdiglåning. Där numera det stora Hvåle huset ligger. Ovanför bomen i kanal trafikerades i Malmö kanalen av små ångslupar, med tillägsplatser och trappnedgångar

Bron kallades Skogens bro efter handlanden Skog, som hade sitt affärs i hörnhuset. Östra promenaden och Östra Tullgatan där fode hunds blåsfäs äs nu belägen och var en stor köpmansgård på den tiden där bönderna togo in och handlade och stallade in sina hästar

Bro som förmedlar trafiken mellan östra hamnområdet och hamnen

* Det var innan ångfärjetrafiken kom igång mellan Malmö och Köpenhamn. Sedan behövdes ingen omlastning, utan järnvägsvagnarne gingo direkt till Köpenhamn, där lastningen på fartygen sedermera företogs.

Obs. utkastet !!
Ej bra

M. 8250:2.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

i promenaden mitt för Katolska kyrkan, midt för Latinskolan i Södra promenaden och Östra promenaden vid Stora Kvarngatan, i Uppsala promenaden och midt för Horns Café, nuvarande Savoy hotell, mitt för Stora trappan, där numera på dessa tider finnes en fränade trädgårdsanläggning och fortsattes segelfaren härifrån till kungsgatan in i Kungsgatskanalen, Midt för spring vattenfontänen var också en av- och påstigningsbrygga utbyggt.

Midt för nuvarande Savoy hotell, låg Malmö fisketorg och fi-skarnas tillägsplatser, när de kommo in med sina fångster. Ned sänkningen i kajen och den stora trappan upp till gatan, är byggd just för det ändamålet.** Mitt för Ahlés timmergårdar, från Drott-ningtorgets salshall, bort till det ställe där kanalen svängar, mot Fiskhamnen vid Nya bron, hade sandgrävarne sina upplagsplatser, för sand. Och kajplatser för båtarne. Numera är ju hela kajen nedsänkt från Uppsalapro-menaden bort till nya bron. Kvarteret mellan Skogens bro och kanalen, Drott-ningtorget, Östra tullgatan och Kanalen bakom upptogs blott av 2 tomter genom handlare Sandbergs hörna eller hörnor, där låg det nuvarande gamla hörnhuset och stora magasinsbyggnaden ensam på tomten samt ensamt från Östra tullgatan. Det var beprisen stor öppen gård Bakom mot kanalerna var en storre trädgård. Här var ett tivoli med lamslöna anordnad, i samband med uppträdande av diverse sång- och gymnast-artister. Det var framåt på 1900 talet. Det var en sommar, men hade ingen vidare framgång. Och så Kronprinsens husarers stora byggnadskomplex på andra tomten. En hel kringbyggd stor kasärngård, med 3:ne stora stallängar sammanhängande och kasärnbyggnaden i 2:ne våningar med lägenheter med köp och gata mot Östra tullgatan och nuvarande Drottning-torget. Med utfart mot detta, omgifvet av ett grovt järnstä-ket på granitsockel. På kasärngården spelade regementets musik kär på middagarne om sommartiden vid 12-å 1 tiden, till de förbipasserandes stora nöje. Vid samma tid äger vakthållningen rum. Drottningtorget användes till ridplats och exercis till häst. Salshallen var regementets ridplats inomhus, med dubbelaktare mot kasernen och uppgång från gatan, mot kasärngården. Och som ridhuset användes platsen till ridning- och hindershoppning. Här lägo 6 skvadroner husarer i min pojkår. Fotexercis hade husarerna vid 7-8 tiden om morgnarne i kasärgen, där nuvarande Malmö Gästgiveriaabyggnaden ligger. Marschen gick över Skogens bro, och så till vänster längs kanalen ned till fältet.

från Stora gången vid fontänen och vid jälen om gatan lede ämne i dag tvenne gångar ned till Kanalen

När man kom från Kvarngatan öfver bron, lägo till höger, om denna, nästan i genom ett eller det par små galeaser, kvarsitten i kanalen. I bedrägeri fruktshandel såväl söndagar som vardagar.

Nya Stallanshu set var ej byggt utan från den äldre stallbyggnaden stäckte sig en vacker plantering, ned till det nya stationen. Det var inhägnad med ett stäket. Midt för denna plantering hade Malmö Åkare sin uppställningsplats. Huset de mottogo sina beställningar på skjutsar.

Bakom planteringen lägo timmerhandlares trädgår dar m. m.

Stationsområdet var ej så stort på den tiden.

Senare en par stvadroner öfverflyttades till Hälsingborg.

M. 8250:3.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Vid tiden mot regementets avmarsch till Boneryd, där regementet hade sin lägerplats. Bedrevs ock exercisen till häst, vilket var en ståtlig syn. Likaså också paraden till häst på nuvarande Drottningtorget. Hästarna prydda med de stora blågula schabracken och alla beklädda upp-putsade och husarerna jälvar i full uniform med alla vapen, sabel, pistol och karbin och dolman på skuldran. Dolman var en kort pals. ××

Östra förstadsgatan, hade ett helt annat utseende då än nu. Vid bron lågo, om vi kommo från Östra Tullgatan till vänster några äldre envåningshus, samt ett 2 vån. Kraeffer Tändsticksfabrikens stora anläggning vidtog denna samt sträckte sig ned till J. k. kvängen beskom, där det numera, sedan kvarteret blifvit genombrutet med nygata blifvit ett helt nytt bostadskvarter till. Först vände sig detta kvarter, från bron, bort till byggnäsvägatan, som fått sitt namn efter byggnadsmästare Andersson, som på sin tid uppförde det stora 3 vån huset, hörnan av Byggnäsvägen och Östra förstads gatorna. I denna fastighet inrymdes, på hörnan. Apoteket Storken, då det första gången uppsattes. Det flyttades sedermera tvärs öfver gatan till nybyggnaden där vid samma gata. Och sedermera för några år sedan till sin nuvarande plats vid Drottningtorget. Byggnäsvägen och Bredgatorna voro byggda samt ena sidan av Fredriksbergsgatan. Andra sidan av denna gata upptogs av Fredriksbergs tivoli, vinter och sommarrestaurang, mot Östra förstadsgatan låg ett envåningshus med gafvelpanel på mitten, med hög kallevåning, samt en hög stentrappa från gatan upp till bottenvåningen. Där var restaurang och i kallarvåningen, med trappor ned från gatan, ölhall samt brännvins försäljning, i stop och kvarter. Tivoplanteringen var ett stort område, som sträckte ända ned till nuvarande Fredsgatan och bort till Östra Dahlgatans bebyggelse vid andra sidan. Kvarteret mellan vestra och Östra Dahlgatorna var bebyggt samt östra sidan av Östra Dahlgatan. I tivoliträdgården var danslokaler, Angparuselle Karuselle av vanliga slaget, skjutbanor m. m. Artistuppträdande svärdslukare, akrobater, samt ett särligt folkliv. Landtbrukare från Malmö omnejd, kommo inkörande, och placerade då sina åkdon i kvängen om söndagarna, som vid sina tillfällen var fullt av dessa och deras hästar. En lindansare uppsatte någon tid på linor, eller kabel spänd mellan takstolarna på ett 3 vånd hus i Östra Dahlgatan och till 3 vån hörnhuset av

×× Husarernas sjukhus garnisonssjukhuset var en 2 vån byggnad som var belägen på kajen, midt för gamla hotell Danmark som nu är rivet. Till vänster om Frans Suells stora tyg, och Suells gatan, när man kommer från Torvtorget omgifvet av ett grovt järnstaket på granitsockel med en liten plantering med entrée en från gafvelbemålad mot nuvarande fisktorget.

M. 8250:4.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Fredriksbergsgatan och kvängen. Han avbrände fyrverkeri om kvällarna på linan. Spakade ut på linan och bakade pannkakor på en medförd spis. Kakorna nedkastades till publiken, gick med förbundna ögon och en säck över huvudet över linan. Samt körde i en skottkärra över linan, hvem som ville anmäla sig. En f.d. jägare Kristoffersson, boende om jag mins rätt i Bredgatan, lät sig öfverskjutas mot kontant betalning av 10 kr. pr. gång. Tivoliet stod några år, 1881 till. 1883 eller så i sitt flor men gick hastigt tillbaka och nedlades. Andra förlustelse ställen tillkommo. Livdansarens namn kan jag ej uppgifva. Hermansgatan fanns ej till på den tiden utan en större tomt, med jordbruk, huset låg inne på tomten. Fastigheten inköptes av handlande A. P. Sjöberg på Östergatan, som sedermera på 1890 talet upptyckade den samma i tomter och utlade Hermansgatan. Hela denna sida var utbyggd ut till egendomen Fårahem, som låg på hörnet av Sjöberg- och Tallerupsgatorna. Röjom på Ring- och Pilgatorna voro också utbyggda. Resten av jordområdet nedom ägdes af f.d. timmermästare Lönds verkhus, samt trädgårdsmästare Jansson, som hade en finare villa med trädgård där numera de stora 5 våningsbyggnaderna resa sig omgifvet av 4 gator vid Fredsgatan. På hörnet av Ringgatan och Östra förstadsgatan låg smedmästare Möllers fastighet numera Sparbankens byggnad. Det hade förut varit den station i Malmö i många år. Det hade förut varit den station i handlande Cederbergs fastighet, som låg på hörnan av nuvarande vårkemstorget vid Östra förstadsgatan och mot Föreningsgatan. Mitt emot på andra sidan Föreningsgatan låg den gamla S.-k. Engströms skola, numera inredd till polisstation m. m. samt Mjölnare Olssons Holländska väderkvarn, numera upptagande Grangatan och fastigheterna där samt Malmö Smäbarns skola. Ett jordområde samt gamla Östra förstads skolan, som låg där i samma gata. På andra sidan Föreningsgatan, från Cederbergs hörna låg en lång rad en vånings hus, sträckande sig bort i det närmaste till den gamla Ribbamöllan, som sedan flyttads ut vid Nya Fattigvårdsvägen i närheten av Gerlachs park. Bakom Mjölnare Olssons fastighet, som hade inkörsel från Tallerupsvägen, låg ett block av lergravar samt på andra sidan Tallerupsvägen, ett likadant på egendomen Fårahems område. Fårahem, som förut hallades låg mot Lundavägen och Tallerupsvägen på gjälfva hörnan och hade sitt jordområde utmed Tallerupsvägen. Där lergravarne lågo, ligger nu Zenitha Margarinfabrik och bostadskvarter

M.8250:5. LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Ett stort öppet dike, förde avloppsvattnet från gravarne hvars öfver markområdet, på andra sidan Föreningsgatan till kanalen och hade sitt utlopp genom en trumma på kanalsidan i närheten av gasklockan mot söder. Utmed Sallerupsvägen i närheten av Håkanstorpsegendomen låg Johanneslust, sommarti voli och restaurang trädgård, hvar var dans och andra nöjen, uppträdande de Malmö Sångkörer m. m. för att lediga kunna komma dit ut om Söndagarne. Hollo skjutsar dro vkor och Charabangar, tvåspända, vid Värnhem. För att mot ett billigt arrode, köra söndagsbesökarne dittut. Jegendomen Håkanstorps park var också senare, omkring åren 1883 — 1890 dansbana utlagd och sommar restaurang. Men i betydligt mindre omfattning än Johanneslust, som fortsatte rörelsen i åtskilliga år. En alle av stora almträd ledde från Sallerupsvägen ned till Håkanstorp, samt en annan väg från Föreningsgatan dit. Håkanstorps allén började vid Johanneslust, hvars långsida, låg ut mot denna väg. Angående de förut omnämnda begravarna, kan omtalas att de fått sitt upphov, genom lertagning, till tegelslagning av åsten till de många små en våningshuser vid Föreningsgatan midt för de båda skolorna, Engskolan och Smålands skolan, samt de så kallade Rappsakusen, den östra delen av dem, som låg mellan östra folkskolan och Mosaiska begravningsplatsen. Den västra delen av dem, vid sidan av mot gasverket östra kyrkogården var också begravar till 1900 talet, då de voro uppfyllda. Rappsakusen hade fått sitt namn därav, att på fält bakom tomterna, odlades rapps. Rappsakusen hade, små prydliga trädgårdar framför. Längs denna gatuside utmed husen och kyrkogården fram till Disponentgatan, stodo stora poppelträd och på andra sidan av Föreningsgatan eller rättare vägen var ett stort dike, eller gropen längs vägen, som var makadamiserad. Belysningen av Föreningsgatan, skedde medelst fotogen lyktor, uppsatta på trädstolpar, dessa lyktor påfylldes med fotogen på förmiddagarne och putsades samt tändes på kvällarne. Belysningen var anordnad på det sättet i hela staden. Jernrörgasledningarne blefvo lagda i gator, vägar m. m. och trästolparne utbytes mot sådana av gjutjärn och gasbelysning i lyktorne. Vid Skogens bro, där bussarnas hållplats nu är belägen, brukade Stora Ziguenaresällskap, slå läger, 10 à 12 vagnar ibland, resten stod kvar, hästarne fingo beta i backen, tills de drogo sina färde. På andra sidan bron, var en större

mot besöket var nog Johanneslust mellan åren 1883 till 1886.

längs hela gatan kåp bokom ut mot jordområdena

M. 8250:6.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

öppen plats, gränsande upp till Gamla Porslinsfabriken, ~~hvars~~ tomt till en del låg mot Östra Förstadsgatan, en del längs med Östra Förstadskanalen, mot nuvarande Malmgatan och Porslinsgatan. Fabriken lär endast, ha varit i verksamhet i ett års tid, hvarefter driften nedlades. Större delen af fabriksbyggnaderna äro nu rivna, endast ett par delar av byggnaderna äro kvar omändrade. På ofvannämnda öppna plats, brukade omåren, Karusseller, skjutbanor, menagerier, samt mindre, Circusar slå upp sina tält. Ett å pålyggda gasblockan vid Malmgatan, kassiren fördjupades och övre kollonnaden tillkom, Arbetet utfördes till större delen av ungdomar. Det gamla gasverket, låg på den tiden vid Gasverkstorget och upptagande hela kvarteret, där nuvarande Elektricitetsverket ligger. Innan det flyttades ut till sin nuvarande plats. Och eftersom Gasverkstorget nämnes, så minnes jag, som pojke, om söndagarne huru detta torg var besökt, torghandeln pågick från tidtlite på morgen till kl. 9 å 1/2 10. Här var slakt kvarstånd, fiskhandlare, grön- och grönsaks m. m. Angående den s. k. Kvängen, som upp ställ, när Malmö järnväg byggdes och järnvägsbanken enspårig ledes på gamla stranden. Bakom järnvägsbanken låg den s. k. fördämningen som sträckte sig ut, till den dåvarande, Strandfördämningen eller vågbrytarestycket. Här var en Vattenmölla placerad för utpumpning av vattnet ur fördämningen. Hela fördämningen är nu utfylld och bildar tomter m. m. och Gångarden. På andra sidan järnvägsbanken, mot Ostervärn, skiljande järnvägsbanken, från Kvängen var en bred Kanal, gående längs järnvägen, mot Kvängen var en högre belägen väg en själfva ängen, Kanalen hade sitt utlopp i Kanalen vid själfva Kroken, där nu nya broen ligger, Var vid utloppet försedd med slussdämna och ~~tvenne~~ slussdörr, samt broöfver gången. Där slussbron började och bort till Kanalen stod ett större Staket, utfördt av råbarkade asygade läkten. Här brukade Ostervärnspojkarne, plaska, när de skulle om sommarne, ut och bada i Sandjön utanför Strandskoningen. Emars måste de spatsera ut till området vid Turbinkanalen och bada där vid stranden. Limhamnsjärnvägen var ej byggd då, utan hela stranden låg öppen. Malmö enda varmbadhus, låg på samma plats på Östra Hamnområdet, där det nu ligger, Platsen ej så stor, det har senare tillbyggt. Parken framför fanns alltsedan från begrjan. Malmö Stora Kallbadhus, låg på den tiden ungefär där Ångfärjestationen

Utanför detta område äro nu ytterligare utfyllningar och hamnbas sänkas, hela fritahamnsområdet m. m.

Begrjande vid Arlöv och

Här stade de arbetare, vid Statens verkstäder, som då lägo på nu varande Gångarden. Gen närmare väg till arbetet, de som bodde på öster.

Gränden vid oppna kl. 1/2 12 - till 1/22. port vakten var halte Calle, som var mycket pöpers lig, då det gällde att motta vid pojkarne från stadsbadet.

M. 8250:7.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

som ligger, att styckte ut från strandskoningen, förbunden med land, medelst en längre träbrygga. Sedan flyttades det ut till den plats vid Strandparkens jorden, där det nu ligger. Hammaren var i genombetten på tiden, och nya hamnen i utbygd, varan man fick promenera dit ut. Vid denna Hamnsida, läge på den tiden, den allra största delen av Malmö Segelflottas fartyg, varfter upplagda, barkskepp, briggar, skonerter m.m. Angående Gamlestorget, var det endast handel om söndagarne. Torget mot Stora Kvarngatan var endast förbundet med denna gata, medelst en smal gränd. Se vidstående skiss.

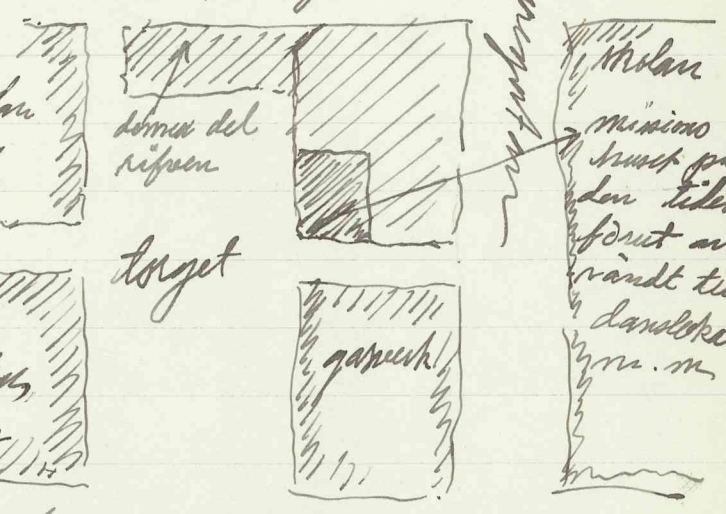

Angående Östra förstadsgatan mot Söder, var denna fick mot körsjön, planterad med stora Almträd. Området mellan Föreningsgatan och den s.k. vallen. Denna vall sträckte sig från Fredriksborgsgatan, ut mot Pauli kyrka, i denna läge, vattenledningen från det nya vattentornet, på Kirseberg backar, ledningen gick mot söder. Detta område var på den tiden öde, med köksträdgårdsland m.m. ut till Pauli kyrkogata, men ingen bebyggelse. Midt för Östra folkskolan, låg en längre öppenbyggd repslagarebana, som sträckte sig ända ned till vallen. På andra sidan vallen mot Östra förstadskanalen var ängar, där kor och får gingo på bete. Under tiden ut fylldes, från Kanalsidan köpsradt, ängsmarken, med uppfyllningen från muddervarken i Kanalerna och inseglingsrännan till Malmö hamn. Området från Pauli kyrka, bort till Amiralsgatan var ej bebyggt, utan endast Lafvelärverket låg där. De andra 4 kasernerna voro byggda, bort till Kapitensgatan. På ängen framför Amiralsgatan, slogo ut cemensne Kapsvelle vackabinett, upp till Södra förstadsgatan, med prä emanläggning, spottbanor m.m. upp sina bopälar. Gamla tegnet vid Kapitensgatan var bebyggt, men ett bredt område från Kanalen ned till Föreningsgatan var öppet. Här fältade Menageri och andra ambulerande nöjesetablissement i fält om somrarne. Menageriet, med sin Afrikanska vilt, som är preparerad på Malmö Museum. Dit det skänktes. Fågeln hade slukat allt hvad som det kjöds på blandt annat en massa spökvaror m.m. Det Roskreutska stiftelse nu ligger var lergrava, med avleppdike ned till Kanalen, när stiftelsen byggdes, fylldes detta dike och klosk anlades. Bakom Roskreuts stiftelse låg Sommarrestaurangen Almbacken med dansbana m.m. den kände musikern Wadem placerad uppe i ett stort porintid på denna tiden. Almbackens biljardsalong var kom till ett par år sedan mistför nuvarande fiskbordet och torgplatsen bakom Drottningtorget för salupall med Kanalen emellan

Söderverket

från nuvarande Malmgatan ut mot Pyttan det var i ordaligt ett vid Sjögatan som nu är bortskänt med hus och trädgård och Kungsgatorhes nedre del, se potatisland och styckt med blomsed.

Gamla tegnet hela jordområde hade ägts av Gros handlare P.A. Stähle som styckade de ut det samma till byggnadstomtena. Sportkandlare Stähle var ägare till hönsfarmen mitt emot Dalbo. Stähle vid Östra förstadsgatan och Kanalen där var affär med allt som fanns. Läpnek bröjgärd m.m. Timmergårdens poletts finns angiven

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

Höhels handlade, med järn till medlemmar kort om i omgivande byar, Henkel klädesvaror, spannmål samt handelsbod fullkomlig specerihandel. Cigarrer. punsch. m. m. Samt var förlagsman för nybyggare. m.

Vid Höhels bro, s.k. mellan Södra Tullgatan och Södra förstadsgatan, utmed kanalen och Södra förstadsgatan, på vänstra hörnet, där nu Regementsgatan går fram och mot den s.k. Kommendantsängen bakom, låg handlande Frick's stora fastighet. Denne hölds av ofvanämnde Frick's son. David Frick, till någon Källarmästare, som hade en Sommar Restaurang som stod högt i anseende. (under åren 1882 – 1886) Tvenne långa läga längor, lägo längs kanalen, de utgjordes av de gamla byggnaderna på platsen. Här inrymdes, köksavdelningen (inne serveringen) m. m. (ute) trädgården serverades vid småbord. En liten, men uppfost musikkapell lät höra sina prestationer, samt en estrad för uppträdande sång- och gymnastikaktiv m. m. Ett par somrar efter hvarandra, företogs ballongfärder, från trädgården, av den danske ballongskepparen Kapten Johansen. Som också bestrålade gata uppstigningar, från Köpenhamns Tivoli och landa på Malmö sidan. En gång särskilt minns jag att ballongen en söndagseftermiddag, kom omsprot lågt seglande öfver gamla lugnet som då endast var bebyggt av envåningshus, nägg stora hamnar ej mitt för David's hallen, från Södra förstadsgatan ned till Kapitensgatan, (Ballongen) med anhängaren och ankare, seglande långt ned under ballongkorgen, med den påföljd, att längs hare mot Nya lugnet Ankaret fastnade i skorstenen och tvingade till att 2:ne hus, det stora skorstenens övre del jämte en del takpannor (äfvenledes) i gatan, innan den kom lös, efter det skeppen hade kastat ut, en del av ballasten, som bestod av sandsäckar. Kapten Johansen hade 2:ne passagerare med sig den gången Ballongresan, utfallade lyckligt, ute i Oxie. Och bara ballong och resenärerna, lyckligt inkörda till tivoliet på kullen, av ortens landtbrukare. Naturligtvis var inne i trädgården fullt med beskådare och redan gatorna, i stadsdelen kundt om, i omgivningar, fulla av intresserade åskådare. Jag mins en skolutflykt från Östra folkskolan till Möllevångsparken (en ons dags middag) på sommaren 1888. Vid fingo vår scen från skolan längs föreningsgatan, bort till Skolgatan och sedan vända av till vänster längs Möllevångsvägen, den var kantad av stora träd, på båda sidor om vägen den tiden. Det är nuvarande Möllevångsgatan. Parkens Entré var på samma ställe, som nu, men utgjordes av 2:ne breda grindar av järn. Dammen fanns likaväl som pavaljongen på kullen, på samma ställen som nu, samt en dansbana av vanliga bräder utan täcken, bara däck direkt på marken. Vi hade med oss, mörgåsar, lemonad m. m. hemifrån, i parken fanns den gången ingenting att få. Lösarinnorna drucko Cafe inne i pavaljongen på kullen. Det hämtades från själfva Möllevångsgården, som låg mitt för, Den nuvarande 2:ne byggnaden där Nilssons Korgfabrik nu är inrymd. Där läge också stallbyggnaden, men dessa förstördes vid en brand på 1900 talet

Wisade oss med ringlekar sång och kapp springen, tills vi på kullen vid 6 tiden gjorde reda hemåt, vi voro 6 å 8 klassen pojkar från 1:ne och 2:ne små skola fand 1:ste stor.

M. 8250:9.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Endast den gamle parken, fanns på den tiden Områdena på båda sidor om entrén om åkn, Moriska paviljongens område och friluftsteatern voro åkn, Moriskans med ett stort Majland. Samma år eller ett år senare var jag där en Söndags på hösten kväll, där var då Karneval anordnad, med med Prins Karneval, till häst, som blomster- och pepparkaksutdelare. Samt en skönhetstävlan mellan de besökande damerna anordnad på så sätt att de av damerna, av de svällande som fick de flesta av de röda banden, som lemnades vid biljettförsäljningen, erhöllo skönhetspriset, 3ne pris utdelades. Första och andra pris erhöllo 2ne flickor från Östra, boende i samma fastighet, upptill där jag sjelf bodde, som pojke. Men priset, som jag ej tvaar de betod, just då kom en bättre regnskur så jag hade sökt skydd, under ett stort träd, tillsammans med mitt sällskap. Det var de två första besöken i parken. Som jag sedermera många gånger besökt under årens lopp. Sedermera när parken kom under sin nye ägare kan den omsvärt nu till en nöjesplats av rang numera, som kan tävla, med hvilken anläggning som helst i den vägen i Sverige. Och Köpenhamns tivoli inberäknat. Ett annat dansställe var Elbetorp, som låg på hörnet av Skolgatan och Föreningsgatorna. Ett läpt staket mot gatorna, och dansbana av stål uppåt hörnet, Ett litet restaurationshus låg på omsvärt det med en plantering bakom byggnaden. Fastigheten ägdes av fabrikör Kruse på Östergatan, detta område sträckte sig längs förenings och Skolgatorna, Ned till Spångvägen, mitt för Norbjörn skolan, numera Spångatan. Norbjörn skolan med omgivande trädgård, var på sen tid, också. Sommarrestaurang, med dansbana och inne- och ute servering. Malmö Primaralleje hade också en tid sina sammankomster i dess våningen i nuvarande, byggnaden, efter hvad jag hört berättas av äldre anhöriga. Elbetorpsområdet köptes av fabrikör Kruse till byggnadstomter, Torpgatans södra sida, tillkommo och Folkets hus vid Skolgatan. Det var första bygget i det kvarteret. Kvarteren midtför voro då obebyggda. Och sedan, en plats, där nöjen av olika slag, hade ägt rum platsen är efter är, är platsen vid broen till nuvarande Elektricitetsverket. Här hade Lorens Jacobi sin fältplats, vaxkabinett, skjutbana, panoramen m. m. om sommarkvällen. En vinter var ett vintertivoli byggt där av trä. av Olle Olsson från Köpenhamn, med allt möjligt, varjar. Fjorton pojkar kollerifoser till hängen. vaxkabinett m. m. det revs fram på våren med Nästa gång Olle Olsson, gästade samma plats, kom han med ett sällskap på vagnen.

Ett mindre fyrverkeri med foton och raketer.

ejsatt och skillnaden i skärm

mot Almbacken först.

nej vägen, som han vägar var från Köpenhamn. De uppträdde med dansen. i Krigsrustning och sjöngo där vid sina sånger och svängde sina vapen och hade stor framgång med sitt uppträdande

№ 8250:10.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Härifrån staden, för Olle Olsen, till andra platsen i Skåne, med sällskapet. När de kommo till Karlskrona, uppstod oenighet mellan medlemmarne som resulterade i sällskapets upplösning därstädes. Det visade sig då att det var ingets jöman, som Olle Olsen förhyrt i Hamburg, för sin turne. Det var vid den tiden Henry Stanley företog sin expedition i Afrika för att undsätta Emin Pascha i Sudan, Egypten som Mahdin då höll på att erövra eller hade erövrat. Publiken strömmade till, så hälften var fullsatt varje föreställning. På det område, där nu Hofrätten ligger i Norrgen, hölles det Maj-tälten i många år. Föreningarne samlades på Gustav Adolfs torg och marscherade genom Stora Nygatan, ned till Pauli bron och in på fältet, där talarstolen var rest och åtskilliga talare uppträdde och utlade sina åsikter. Särskilt minns jag Jen Olsen Hansen, som talare (numerarie riksdagsman, samt socialistisk agitator) m. fl. Sedan mötena upplöstes lägade de flesta deltagarne till Möllevångs parken, som nu fått namnet "Folkets park" och var något utvidgad, med området där friluftsteatern och musikpavilongen, nu liggande och den stora spelplatsen dansbanan byggdes. I ängen midtför nya skolan och Disponentgatan, vid föreningsgatan, bort till Kungsgatan, låg Malmö Cyclsällskaps Cykelbana, med extra fram Kungsgatan. Här hölles i flere år (1887-1892) Cykel tävlingar, mellan Sveriges, Danmarks och Norges främste cykelåkare. På höga cyklar, med stort hjul och litet, och sedermera med den vanliga tvåhjulstypen och några gång tandem. Banan var omgiven av ett vanligt bräd plank, med några tänkar runtt om för åskådare, de flesta stodo, samt ett par mindre tråbyggnader för omklädning och administration. Hela anläggningen gröns och flyttade sedermera ett bakom trädgårdarne vid sidan om Konditori trädgården. Passagen till anläggningen, som då hallades "Idrottsplatsen," var endast en smal väg ditned mellan tvenne trädgårdar. Den utvidgades sedermera, till det den sedermera skulle vara. Idrottsplatsen fick ju en finare entré, med stor bred gata och Lizeegrupen i fonden. Vid Disponentgatan vid sidan om kyrkogården, på 1890-1900 talet, låg en Rommas restaurang med dansbana, uppträdande av artister m. m. Samt utesen vering. Vid Rörmolnsvägen, låg vinter- och sommarrestaurangen "Hyddan" med dansbana ute och dessa ändamål. Det numerarande "flickskolan" Lyceum för flickor, som det hade till namn, nåddes byggdes 1903. Här var utservering och uppträdande artister från 1880 talet fram till 1901. Hållet var mycket besökt, såväl av dem som

Under Gamla tid Hallbom konditori trädgården, vid Rörmelnsvägen. Denna trädgård räknar de flesta av de Malmöbor till och som hört sina entré oppen de sista årtionden

№. 8250:11.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Jedermen utlade Regementsgatans förlängning ut till Fritthemsområdet. Då detta villaområde tillkom, de nöjt mäste åtminstone efter utställningen

Vid Café Davidshall utbröt upp. Jedan Malmö stad inköpt området Ystads regementsgatan med till Fersens väg. Bebyggelsen log sin lösjun. Jedan Davidshallsområdet utlagts till tomter och gator och sedan Byggmästare N. J. Hermarck byggt hörnhuset vid Södra förstads- och Regementsgatorna, fortsattes bebyggelsen av Söka för Stads- och Regementsgatorna gavnka snabbt. Utställningen i Malmö år 1896 hade sin huvudentré från Regementsgatan. och låg i Slottshagen, på området där Realskolan och Jockeyklubbens byggnader ligga, samt de övriga vid denna sida gatans kvarteren. På hörnan av Rönneholms- och Fersens väg, låg det gamla Pilstorp. Här var utställningens huvudrestaurang anordnad i samband, med de gamla byggnaderna. Kvar utav gårdens Pilstorps numera endast de stora Popplarna, som stå i planteringen framför Jockeyklubbens kontorsbyggnad m. m. Utställningsområdet var förbundet, med Kungsparken, medelst en gångbro av tin, som låg kvar tills för några år sedan och ersatts med den nuvarande gångbron av betong. Jedan Fackföreningen hade fått sin egen tidning och den hade blifvit redaktör för Arbetet, vaxte den ena föreningen fram efter den andra. Folkets hus byggdes vid Möllegatan och föreningarna hade sina lokaler i det huset, samt efter hand i flera av de omgivande fastigheterna. 1:a Majdemonstrationer anordnades varje år, med demonstrationståg med samlingsplats på Gustav Adolfs torg. Och avtågning därifrån, med varje föreningsfana i spetsen och musikkår. Tågen hade en längd ex. vis från Samlingsplatsen ned till Pauli torg och ännu längre vid sina tillfällen, Talen hölles som jag minns omtalat på torgplatsen där Hovrättsbyggnaden nu ligger. Jag minns från byggnadsarbetarnes löneförhöjningskamp. En strejk på byggen. Hörnan av Södra- och Östra Regementsgatorna 4 v. kust. mitt för Ehrlins restaurant. Hus uppfördes av byggmästare N. J. Hermark. Byggnaden blockerades och oroligheter uppstodo. Stora folkmassor, promenade eller stodo vid Södergatan och Gust. Adolfs torg och hindrade trafiken. Kompriserna hingar, en strandan, blefvo tillkommenderade att skingra folkmassan, samt gjorde schack mot denna samma, samt den sade undan folkhoparna som trängdes bort från byggnadsplatsen och de omgivande gatorna och på ordningens upprätthållande. Uppträdena varade några dagar samt upphörde när uppgörelse träffats mellan vederbörande parter

Adl Danielsson blev idömd fri nets straff, för sina artiklar i tidningen arbetet. på sin tid.

Både på gatan och på restaurant

M. 8250:12.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Tedan strejken vid Nemanns bygge, på Södergatan, som de kallades, hade åtskilliga s.k. strejker eller gickneddläggelser förekommit i Malmö, Ystad och Smålands, med andra ord byggnadsarbetarnes löneförhöjningsrörelser samt vid Kockums varom och Malmö stads kommunalarbetare m. fl. platser, med resultat att timpenningen, samt övrigt löneförmåner, gatt vidare i höjden i följd med arbetskonjunkturerna. Storstrejkens dagar i Malmö ha nog de flesta i högkomst. Det dagliga demonstrationståget genom gatorna. Om en apropå kan nämnas att murarne vid St. Pauli kyrkans byggande 1880-1881 hade en timpeng på 25 öre. Det var högsta timpeng, som aldrig betalats förut till byggnadsarbetare. En kvällen, om hur afslutne Direktör Aug. Schmidt, på Malmö Ullefabrik byggde sitt bostadshus vid Lilla Nygatan, hvilket mot fa Eriken. Hän utbröt konflikt och bygget blev blockerat av alla fackföreningare. Bygget fick stå, men färdiggjordes så småningen av arbetare från andra platser i tillhörande nå gon fackförening. Men under tiden bygget pågick, lockades det ovalbrukt av intresserade åskådare och av alla förbipasserande. Branden av Malmö Ullefabrik på 1880 var också en ovanlig händelse, hela fabriken, utom den stora skorstenen och maskinhuset, dessa senare voro nybyggda. Fabriken uppbyggdes fort till sin nuvarande väningshöjd och storlek, men har sedan utökats mot Stora Nygatan med ett par fastigheter, i privat ägo, som lågo där. Den utgrävda fyllningen för grund- och källare, blef utkörd som utfyllnad på den plats, där folkbadhuset nu ligger och området dättades, parken m. m. Uppmuddringen af vägen linjeränna till Malmö hamn, samt annan muddring-fyllning på 1880 talet, fraktades i pråmar genom kanalerna, samt utschaktades i ängen vid garverket, samt vidare ut mot Pauli kyrkans hela Rörsjöstaden, mellan gatkloakan och Katarinaskolan och hela Kungsgatan utgöras av muddu till största delen. Likaså nya hamnområdet, tillsammans med uppräningen från Nyhamnslastängen och genombrytningen av Östra hamnarnen vid Strandparaviljongen. En Sommar- och vinterrestaurang, kallad Byggnadsträdgården låg vid Kungsgatan. Det finnes nu uppförd en större 3:vånd byggnad med trädgård framför. Fastigheten ägas av Fastighetsägarnas, som har sina lokaler i byggnad mot Entrén mot Ystadsgatan. Här serveras i trädgården vid småbord som numera vintertid i ett par våningar.

Det frivillig arbetshjälp, bestående med m. fl. utförde arbetet, tills konflikten blåsades efter en tid. Lägges ut till vakten blockerade av de strejkande m. m.

** I trädgården var musikkorkal och vanliga estrad, uppbyggde Sång- och Spel nakt artister. m. fl. På konter hade parat legat en byggnadsråd. Det mannet. Han alla restaurang byggnaderna vid borta numera. Trädgården var inhägnad med en plank mot Kungsgatan. Här uppstådde silhuett skippare Ernst Hjorth. Med Ottomans nykte var skicklig Konstnär. Jafvid Malmöbo

LUNDS UNIVERSITETS FOTOMINNESARKIV
8250:13

(13)

En virtuell musikpaviljong, uppsatt mot terrassen spelade musiken, Kronprinsens Husarregements musikkår, Kapellmästare Neuman med 30 man Orkester, Kalmar Regements musikkår, Tyska- och engelska Kapell samt ett par år efter huvudsakligen ett Italienskt Burg-uppfinnarkapell. Restaurangens ägare, vaktmästare allehanda fullbrott:

Kungsparken, där en hufvudentrén leder upp till Restaurangen sådan den nu är sig, låg Flora-teatern, på slutet av 1800 och början av 1890 talet en trä- och glasbyggnad, som i ett skilling år hade sina glansdagar. Häri inne spelade ett särskildt musik kapell. I fonden som vette mot Stortorgsgatan låg Estraden för de uppträdande. Här var under årens lopp en brokig samling av uppträdande varité artister, Gymnaster, Sångare, Trollerikonstnärer, Fågelske artister, m. m. Ute på Terrassen, som var betydligt mindre då än nu, Försiggick Serveringen. Samt från Terrassen med utsikt över Stortorgsparken och en del av Stortorget etc. Restaurangen var huvudsakligen uppförd av trä. Och har sedermera, ombyggts- och tillbyggts ett par gånger. Innan den fick sitt nuvarande utseende. Se vidstående Skiss.

som formalitet med köjen i Tivoli till slutet på September månad Söndagen och helgdagar till kl. 11 på kvällarna. av kostare av vanliga fyrverkeri. En större blomster- och buskuttställning var öppen en hösten utordnad därstädes i parken och Floratemplet.

Terrassen
vägen
Tivoli

Ett annan vinter- och Sommarrestaurang Concordia låg vid Djäknegatan, där Baltzersgatan nu går igenom till Sladdertorget, samt det nuvarande fastigheten som ligger upptagande hela området där. Musikpaviljong utom i trädgården, med musik och Artistuppträdande. m. m. Ett föreningshus med vackra trädgård, låg invid Djäknegatan, innehållande Serveringslokaler, m. m. Samt en entré från torget vid Snapperupsgatan. Här har också uppträtt, en mera av de Svenska varieteartisterna. Området inköptes av Malmö Godtemplelage, som utstyckat det samma till byggnadstomter, dessa äro nu bebyggda, utom en del av trädgården, mot Baltzersgatan, med Sommarteatern där Kvar. Samt föreningens logelokaler. Tvgående Frälsningsarmen, vete jag minnas att den, under denna tiden gjorde det, hade sin lokal eller lokaler i Norra Trädgårdsgatan, i fastigheten "Noville" inne på gården. I huset mot gatan var Restaurang, på bottenvåningen. Noville har haft skiftande öden, varit Restaurang med damlokal m. m. Samt nu mera Pingstvännernas Mötesplats. Frälsningsarmen hade där sina glansdagar, med fulla möten, Hälsomusiken från Stockholm spelade där. Och många dyktiga ledare funnos som på att prägla ett starkt tryck på det, som det var det tiden. Under mina pastorsår i Malmö ansvarade det, Entre Kogen på lördom m. Leder mera flyttade Kåren till sin nuvarande plats. Först som hyres gäst. Ledamot som ägare numera till samman. En tidning i Malmö som var av medlem, var Malmö Tjänste- och handels tidning, som förde en tysnade tillvaro, sedan Skånska Dagbladet tillkom och medlades. "Gränskaren"

entré numera

M.8250:14
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Var en tidning, som också utkom på 1880 talet. Den innehöll, alltid någon skandalhistoria i hvart nummer, som utkom. Berörande förhållande i staden, samt enskilda medborgares personliga förhållande och uppträdande, jämte dåras affärsmetoder, procenter till e. m. m. Redaktör och utgivare var Janne Damm. Som också fick åtal, på sig och fiskets skaff. Den nedlades också, temligen snart. Nästa en skrypande åtgärd, de dagar den utkom. Då skulle alla ha tagit den. En vacker sommarday år 1886 eller 1887 tror jag det var, Ankom från Köpenhamn med hjulångaren Gefion. Det Sachsiska Kungaparet på genomresa till Stockholm för att besöka Konung Oscar II. Hamnen vid Köpenhamnsbåtarnas fästlägesplats, samt gatorna, Ned till Stationen, den gamla byggnaden, den nya stationen var ej byggd, voro kantade med stora menniskomassor och flaggstängen voro längs vägen restes, med de Svenska- och Sachsiska flaggor. Kungaparet åkte i hyrsparvnedt skjutsage, med sin uppvaktning (bestående av adliga skjutsage) bestodd av sittande husaren i full paned, framför och efteråt. Ankomst på eftermiddagen något senare till Stockholm. Från 1889-1901 låg Stora förstadsgatan, med stängsel åt båda sidor, nu Prästgatan, i bolagen och ned till Skolgatan, med entrée från båda gatorna - Malmö Stora Tivoli. På denna stora tomt hade i 100 år minst stått en förstadsmölla i Möllare slägtens Ebbens ägo. Tomten försäldes, Mollan och huset revos och två anlades ett sommar tivoli, med Direktör J. Rock, som föreståndare. Här var Musik från estrad, servering utomhus, skjutbana, mekanisk ambulerande rejstall, samt en stora dansbana m. m. En större äfverbyggd Estrad för uppträdande artister, Förklassiga Solister som. Dagmar Hansen från Köpenhamn, Jeppe Jepsson från Malmö Svärdslukare, fakirer etc. Samt Lindansaren "Konung" Josef Brunner från Wien. Som på en mellan tvenne höga master, spänd lina, promenerade högt öfver publikens hufvud. Masterna voro ned c:a 5 å 20 meter höga. Brunner utförde äfven fyrverkeri på linan Bakade plåtar på en medhavd spis. Rökorna kastade ned till publiken Gick med en säck öfver hufvudet och förbundna ögon, öfver linan, samt rullade en man sittande i en skottkärra öfver linan. m. m. Åskilliga ballongupstigningar företogs, också dårpåer Alla utan något missöde. När tivoliet nedlades, utlades Prästgatan och området bebyggdes. med sitt numerande utseende En händelse som väckte stort uppsseende äfverallt i hela Sverige, var då en sommarnatt år 1907 logementsfartyget Almathea liggande i Kvarnhamnen, belägt utsatt för ett bombattentat. Ivarmed flera personer skadade

mellan

Äfven

utbrunna

och

och någon dag av skutarna..

Vid kanonen

sägeln lönekon

flikt. Och det

var förhyrda utländska

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Hufvudarbetare, engelsmän, som voro inlogerade på fartyget. Den utländska arbetskraften hensändes, hvarefter konflikten bilades och arbetet, upptogs av det ordinerade i Malmö hemmahörande folket.
På sommaren 1894 anfäktes och invigdes Carl X Gustafs Torg på Torsdag under stora högtidligheter, med sång, tal och militärparadering m.m. Torget erhöll då sitt nuvarande utseende. Det var under invigningen alldeles fullt med åskådare.
Angående torghandeln i Malmö, minns jag Stortorget en marknadsdag sommartid. I dagliga fall stodo Malmö drotskorna i rada, med fotlösa framför hästarna, midt för Primuraehotellet bort tills Kramers hotell. Mot Frans Suellsgatan under Hotell Kramer var Opall m.m. I jörgen Rocks hus mot Stortorget i Källarvåningen var restaurang. Framför drotskplatsen hade d.s. prångarne sina handelsplatser och stod grönsaker, ägg, ost. höns ender, gäs och vilt. Hö handlades högre. På hörnet som Ewald Larsens fastighet. Längo på den tiden Restaurangen Gustaf Adolf, Apoteket Fläkta Ern. Ewald Larsens hörna vid torget och Södergatan. Mot torget i källaren var bil gard, ölhall och på 1:ta var restaurang. Till apoteket Fläkta Ern ledde en trappa upp. Vid ena sidan satt kakgummar och vid andra en korgmakare och ballongförsäljare. Mitt för hela kvarter sidan, stodo gryn handlare, och slackare m.fl. med sina stånd och vagnar samt torgvägen. Den övriga delen av torget, upptogs av landtbrukarne, som i långa rader hållo med sina åkdon hän. Från vagnarne kommerserades lös ligt med alla landtbruksprodukter. Smör, ägg, potatis, frukt slaktade höns dufvor, kycklingar, änder och gäs, hela patis lax, samt ansfra saka. Grishandeln gick värre, Grisarne infördes i trälåda på vagnarne och handeln var livlig. Torget kunde vid vissa marknadsdagar vara alldeles fullt. Alla affärsmän vid torget gjorde goda affärer, hade lägo alla stora specerieaffärer. Handlar Körnes, Fredrik Nyströms m.fl. Cronhelms stora bak- och pappersaffär låg vid sidan om Residenset. Om lördagarne brukade torget i regel vara ett besatt med inträdda landtbrukare. Hästarne bundes bakom vagnarne, så hela stallgator bildades, liksom hela handelsgator, där de torgbesökande, promenerade runt om vagnkvarteret. Mänat eftermiddagen, Kördes hemåt sedan allting försålts. En del landtbrukare, stallade in sina hästar hos handlande Åberg, vid Stortorget och Kompanigatan i stallarne där, samt hos handlande Face vid Lilla torg. Som också drev stor affär med alla landtbrukare. Face hade försäljning av, Rom, Runsch, Brännvin m.m. samt

Cronhelms affär flyttades och en Stålla mästare Jonsson hade Restaurang där sedan, med serering utanför. Efteråt hade en av bankerna sitt kontor där. Huset revs sedan och det nuvarande huset uppfördes.

x Alla Kolonial varor m.m. och var så gamt mot vårkänt handelshus... En del av de gamla husen, ligga kvar, ännu i dag. Restaurerade.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

mellan Baltas gatan och Kompanigatan läge stora bastighetet med 2:ne hus mot Södergatan med affärer. handlande Kronkvist. hade affär här, samt den stora Ellbomska bryggeri gården m. fl. Mellan Mattorp och Kronskogsgatan låg Fru Broms konditori i 2:ne våningen. Inne på gården låg Hedenstrays hälsande fägeri.

i de äldre husen. Ewald Larsens affär på 1:ste vån mot Södergatan.

På Södergatan läge en del affärer, men de flesta läge vid Stortorget. Gustav Adolfs torg, en marknadsdag, si ut så här. Mitt på torget låg en rund plantering, omgiven av en hög hagtornshäck, med 4 ingångar beruen med stora hall och gräsmattor. Mot kyrkogårdens sida, stod i långa rader De s.k. gångarne med sina lätta vagnar, korgen till dessa vagnar var gjord av spjälor och voro vagnarne läga, nästadels försprämle, med en hast. Gångarne hade s.k. gångstegar till salu, korgar, vispar, skräskor, hårkam rikvastar (Hårkyttlar) m.m. till salu. Vid fatabiden stod porslinshandlare med sina vagnar, samt en massa stånd, med all möjlig kramhandel, leksaker av trä, alla möjliga (dim) skurna i trä och målade i vackra färger samt försäljare av torkade sävväxter i buketter, "Makartbuketter" m.m. matskrannar etc. Samt en massa stånd med beklädnadsartiklar, klädes, strumpor, skor, hattar mössor. Krappel, barnleksaker i bleck, Samt stånd med alla hushållsartiklar, (grytor) (stekpannor) bleckvar, pannar mått m.m. allt uppradat på spjälfor torget, eller på bordskivor liggande på bockar, med öfverspännda tältfak. Kopparslagare med kaffekäll lar, pannor, stora kittlar, mått m.m. Stånd med försäljning av hemvävda tyger, strassmattor, band, näsduker, klädes, schalar schalettar, vantar, m.m. Karamellstånd, med Karameller i alla färger och storlekar, samt Callongförsäljare här också. Stånden stoda runt om. d.s.k. "Kumringen" plantereingen på torget. Gulpi på alla sidor, om densamma, uppsodnade i Rader. Blommor var det ej mycket av, men grönsaker och honung minns jag det också var, samt fjäderviingar av gåsen, dessa användes till sopning i kemnen. Uppköpare som de kallades, var i fjänt hos torghandlarne, dessa uppköpare, brukade mycket billiga (om morgnen) uppköpa ut till Hindby vägshus vid landsvägen mot. Ystad, eller till Kregen Kalli vägen vid Lundavägen ut mot Sege å, eller ut å Tallemprovägen. För att det i första hand, uppköpa, vad böndarna hade med sig in till staden i sina vagnar. Gustav Adolfs torg, vimlade av folk från lands bygden en torsmarknadsdag. En berättelse från gamla ältre, tider som jag (som jag) omtalas (De olika typer) när det (vid infarterna till staden) fanns tullbommar, på bäder och dörr, måste alla landtbor, som kommo (skarpa eller gårdar) in till staden för att sälja något, innan de kommo förbi eller igenom (tull) tommarne, betala tull för de medförda varorna. En gumma från Kyllei, tyckte, det var för mycket tilltagit med tullen, (för hennes honung som skulle säljas.) Bror osans med tullnären och det hela, slutade med att hon dängde klukan på honom, (denne) som gick sönder spillde ut honungen öfver tullnären, hvarpå gumman forskatte in till staden och uträttade sina ärenden. Men ingen tull blev utagd

M. 8250:17

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Hos Malmö stads köpmän, i äldre tider dagens tullmännen vid masan, samt fick sina varor ilandförda från skutorna utmed kusterna, vid Hyllie och Burlöfvo strandmarker, utan att betala tull, samt sedermera inkörda till Malmö. Utan en numera bortgången f.d. landbrukare vars farbroder deltagit i smuggelskjutsarne, har jag hört den berättas.

Varorna voro ilandförda, upp till en gård närmast stranden, samt skulle om skjutsas in till vederbörande köpman. Partiet utsjordes av flera tyger, fyra skjutsar deltogo. Först lades tyggarkorna i bottnen på vagnarna, ovanpå lastades spannmålssäckar och potatis för att dölja smuggelgodset. Skjutsarne körde om Limhamnsvägen, mot staden, men ett par styke i förväg körde en annan skjuts, som var lastad med stora säckar. När denna skjuts kommit förbi Ribersborg, blef den anhållen av kustroddare eller tullmän som ville veta hvad han hade i säckarne, eftersom han kom köranda ett par timmar på natten de sent till staden. Det var i början på November månad, så det fanns något så vägen var torr och det var att köra på och mörkren till på köpet. Kusken var en skär filur, så fort han blev stoppad, började han skrika och gnälla som om han skulle tagas. De efterföljande skjutsarne visste hvad fråga gällde, de vredo upp om Ribersborgsvägen som ledde till Ronneholmsvägen och körde sedan i full fart in till staden, omtalade till vederbörande köpman, som skulle mottaga godset. Så voro portarne öppna och skjutsarne körde in, och portarne stängdes omedelbart, hvarefter avlastningen började och alla varor placerades dit de skulle, spannmålen in på magasinen och tyggerna in i handelsboden. Hvarefter skjutsbönderna bjödos på en bättre hvällsvard med pressade massa, samt stora kom toddar efteråt i väntan på att den anhållne skulle låta också höra av sig. Denna skjuts hade infördts, på gården till Malmö Rådhus, hvarenda säck avlastad och genomsökt. Hvarefter tullmännen förstod att de blifvit grundligt dagnos vid masan. De hade väntat ett bättre bestag av Bengt Persson, vi kunna ju kalla honom så, försvarade sig med att han gett dem besked, vad han hade på vagnen, så det var deras egen skuld att de fått honom med sig. Han körde med torslaset, det de andra skjutsarne hölo och deltog i samtvåmet, men först betydligt senare än de andra, hade tillkommit, hvarefter alla i gården deltagande körde hem, nöjda och belåtna. Förfaren blev ordentligt avtackad av köpmannen, så var den berättelsen slut. Dylika körturer att transportera smuggelgods voro inte alls ovanliga på den tiden, hörde jag min meddelare omtala, samt utgjorde en extra inkomst för bönderna.

M. 8250:18.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Angående de gamla handelshusen i staden, med sina stora tomter och stallängor där landtbrukarne brukade handla och ställa in sina skjutsar, Ranzius närmna vid Vogens bro, vid Östra Tullgatan. Handlande Skeg, med kolonialvaror och spannmål, mittemot gatan låg handlande Berggrens stora affär med magasiner och stallbyggnader, handlande Sandberg köpte sedermera fastigheten. Denne Handlande Berggren, blev sedermera Malmö stads förste brandchef. Malmö brandkår hade sina brandredskaps på 1880 talet i Baltzarsgatan i den gamla Skjuts stallsbyggnaden, lätt igenkännlig ännu i dag, på sina 3:ne stora inkörsportshvalv. I skjutsstallsbyggnaden, skulle alltid finnas skjutsa till hands för resenärer, utåt landsbygden, för i tiden då inga järnvägar voro till, utan endast landsvägarne, för gående och körande samt ridande. Vid samma sida som Skegs fastighet låg Per Fricks Cicorie och lädfabrik, mot både Tull- och Grönegatorna, samt Upptill handlande Sjöberg, stora fastighet, med magasiner och stallar, ~~detta~~ fastighet hade en hög trappa upp till bottenvåningen, samt en hög källarvåning. Längre upp på Östergatan vid samma sida lågo, handelshuset Diedens fastigheter, med sina stora gårdar, Magasiner och stallar, Här drevos stora affärer med spannmål, järnvaror, stenkol, sprit, klädesvaror, kolonialvaror m.m. Det ena av de äldre husen, revs för en 50 år sedan och uppfördes en ny byggnad av den sista innehafvaren av den gamla firman Konsul J.H. Dieden, de andra fremna fastigheterna restaurerades av Jacobe Dieden 1920 eller så omkring. Numera äro fastigheten ur skiftet Diedens händer, och i den nyuppgjorda fastigheten, är Restaurangen "Kronan" belägen, samt de andra undre madda till butiker, kontor, bostadslägenheter m.m. Fastigheterna ligga mellan Caroli kyrka, Öster - Lunde - och Grönegatorna.

Angående Brandväsendet, kan omtalas att sprutövningar hölles ett par gånger om sommartiden på Gustav Adolfs torg, samt bakom gamla husarkidhuset, handlande Roks fastighet, vid Norra vallgatan vid Uppsalapromenaden. Vid utbrytandet av en eldsvåda blåsades från St. Petri kyrkas torn, med klockorna, olika slag för varje stadsdel. Vid Östergatan vid sidan om nu varande Dollningsbolaget, lille Hamnlegatan och Norra Vallgatan lå handlande Jörgen Roks stora fastighet upptagande helt kvarteret med en fodbäringsbyggnad mot Östergatan, samt försvarligt kring byggt med Magasiner, samt andra byggnader, men med en dörrgång mot kanalen, omgiven av ett plank. (xx) På en dra sidan om Roks fastighet

på kvarteret Jörgen Roks stora 5 vån. Komplex över hela Roksske tomten

vid Östergatan låg och ligga ännu kvar handlande Bagers stora tomt med magasiner m.m. Med byggnaderna i det närmaste oförändrade mitt för Diedens fastigheter med Caroli kyrka.

Malmö postkontor var vid inträdet i bottenvåningen till Mäntelbolaget numera Skandinaviska inga avdel ningskontor finnes och brevbärarne gingo 1 å 2 gånger om dagen ut med posten.

M. 8250 '19.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

xxx Här var Malmö Arbetare förening först sina lokaler, med dansaffpat, ma kerader m.m. och andra fester innan föreningen byggde sin egen fastighet i Stort Hamburgs gatan. Åtskillige religiösa föreningar, har där efter haft sina gudstjänster och möten dit följande Begravningen gick mest under namnet Missionshuset vid Gasverket eller gasverkstorget. Ett den på je nare än enhöle namnet.

Emmanuelskyrkan

Betelkyrkan tillkom på 1880 talet, de frireligiösa församlingarne slogo sig tillsam mans och uppförde de denna byggnad. Den nybyggda delen av Rappingatan vid denna sida från Storgatan bort till Föreningsgatan tillkom vid samma tid. Betelkyrkan har hela tiden varit gudstjänstlokal och talade Lektor Waldenström för fulla hus en vecka där hölls Confe rens, samt en mängd andra framstående talare, bland annat missionär Tjäder som alla skulle vilja höra med flera andra talare

På Östergatan vidt för Drottningtorget, mellan stora Trädgårds- och Norregatorna låg handelsbutiken Ch. Hommerberg, med butik på hörnet vid Östra Tullgatan. Här var försäljning av Kolonialvaror m.m., samt på den stora tomten magasiner. Hommerberg drev stor timmerhandel och hade stora lager på sin tomt, samt av alla slag i nuti och minut byggnadsmaterialier, var också leverantör och förlagsman för byggnadsarbetare och handpraktikare i staden. I det första köpmanshuset, uppromes numera nybyggt biograf, samt Apoteket Norden, samt en mängd affärslokaler. Apoteket Lejonet låg, först vid sidan om Grimmersskotellet på Stortorget, med Stora Slaktaregatan emellan, i ett gammalt 2:vå korsverkshus, innan apotekare John Tesch, uppförde den nuvarande byggnaden, där apoteket numera har sin plats vid Södergatan eller Stortorget. Lilla torg, som platsen kallades, innan salushallen uppfördes å platsen, var först bebyggd med några äldre hus, handlande Magnus Nilssons mot söder, samme låg sida, som nuvarande lagade Hansens och en till mot norrsidan med fri passage, från Stortorget, medt öppen Lilla torg till Handlande Faxes fastighet och affärslokaler vid Lilla torg. Handelshuset Faxe ägde båda hörnfastigheterna vid Lilla torg. Och här drefvas livliga affärer, med dika varor, som jag förut omtalat, när jag beskrev handeln på Stortorget. Faxes fastighet upptog större delen av kvarteret, gränsande till 3:dje gatan, med hus- och magasinbyggnader. Faxes hela komplex har numera ifrestagits av Malmö Spritcentral, om jag ej misstager mig. En sommardag på 1880 talet, blef Malmö hamns bogserbåt F.H. Rodhem, påseglad i inseglingsrännan till Malmö hamn av Köpenhamnsbåten Gyfle och sjönk i rännan. Gyfle fick också ett hål i sitt hål på ena bogsidan, men klarade sig in till Rajen. Alla på Rodhem klarade sig ombord på Gyfle och kommo oskadade ifrån hälsi omen. Rodhem upptogs av dykeribolaget Neptun och undergick reparation och förlängdes, samt tjänstgjorde efteråt i många år som hamnens bogserbåt, samt var en av de största, på den tiden. På 1890 talet var Kanalen vid Uppsalapromenaden, bredare vinter utlagd till skridskobana. Här åtes skridsko till tonerna av en skärmorkesta om söndagarne både eftermiddagar och kvällar, Kanalen wimlade bokstavligen av folk, som åkte skridsko, marschaller, fjärtermer brändes, som upplyste banan och promenaden full av promenerande. På kanalen vid kurpparken var också vid samma tid anordnad, liknande bana, men Uppsalapromenaden var bäst och bäst. Jedan Kom Idrottsplatsens isbana till och så var Kanalens bana slut. "Emanuels kyrkan" vid Gasverkstorget var också under tidernas lopp ~~mittgatu~~ skvetande den. Först som större samlingslokal i Malmö.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

N. 8250:20

Malmö:s första större serveringslokal för billiga måltider att konsumeras på stället var Malmö ny Ängkök, som låg på Westergatan i ett 2:våningshus med tvåtrappa upp. Det lär ännu stå på samma plats. Det var föregångare till Temperance, Matsalar, Café m. m. Och var samma arbete som diffbytteke. Angående Frälsningsarmens hårberg i Mejongatan, innan det inredes till sitt nuvarande ändamål, kan omtalas. Att Malmö Godtemplarförening eller Loge, uppförde byggnaden för sitt ändamål, med en större finare föreningslokal, samlingsrum m. m. Hela salen utnyttjades till föreställningar av alla slag. Undertecknad var då som en 7 års pojke med hela skolklassen och naturligtvis var andra skolklasser också med, på billigare föreställningar, med tvåtrappa stolsvagnar, som voro förstklassiga. Här var också amatörteater ett par års tid som konkurrerade, visst med vår gamla teater. Sedan kom fastigheten i Arnens ägo. I Kalendergatan där Hippodromen, nu ligga låg Malmö gamla Rådhus, med ingång genom porten, till ett par gamla byggnader, som användes, som Café och Restaurang. Det var "Circus" av Bintarne. Isynnerhet till Jul och nyår. Här uppsattes teatern med tak och den traditionella rende dansgolvet. Hallarna låga vid sidan. Hålektare fanns också, den var egentligen arkeologen i Rådhuset. Där annars Malmö Rådhuset hade sina ämbetsrum. Här gästade sådana Circusällskaps, som Renz, Scheman m. fl. med alla för namnte artister. Singhalesen från Ceylon, Indianen till häst i full krigsrustning. Akrobater Kolrytare. Cirkus Madigan. Här uppträdde Elvira Madigan på tvåhålsbana. Sedan Hippodromen byggts kommo sådana Circuser som Bergman och Orlando, med sina stora ställkaps och dyrbara uppsättningar. Effekt inredes varik i circusbalen, här uppträdde Dagmar Hansen från Köpenhamn m. fl. Musiken var förstklass av stora orkestrar, Max Ernst, kapellmästare gjorde stor lycka. Sedermera ombyggdes Circusbalen till det nuvarande utseende, som har som teatersalong.

Det kvarter vid Verkstad- och Wallgatorna, som ligger mot nuvarande fiskhamnen mot bron till nuvarande Hamnförvaltningsbyggnaden, genombröts på 1880 talet med den nuvarande gatan, som från Ropeems tobaksfabrik, leder till Hamnområdet. Vid denna sida, där det lägo för i tiden, alla stora stenhus och ingare flossade, där var lin och tråcke, och stenkolshögar i det oändliga. Nya lossningsmaskiner finnas, som kolen vinschas upp i lemma eller mot, och utlades av lossningsarbetare, på höga ställningar, över gatan till tonterna. Eller dopp direkt ned i käpparna vagnar, som höllo under ställningarna eller i järnvägsvagnar, längs kajen gick järnvägspår. Vagnarna vändes sedermera över järnvägsbron till andra sidan, eller mot Ystadjärnvägen. Vid Ystad järnvägens bangård vid järnvägsbron eller egentligen mitt för denna låg Malmö Limhamns järnvägs stationsbyggnad och spår. Huset ligger kvar men användes nu till annat ändamål, magasin m. m. Trafiken var livlig, tåg kommo och gingo, hvarje timma. Nu är det tyst och stilla på platsen. Där fiskarequipagerna från Limhamn kommo med fulla laddade med fisk och annan fisk. Det var godsvagn med tåget. Kupeerna voro inredda, hälften till det och hälften till fiskplatsen. Järnvägen är ej i bruk, numera för fallontrafik. Hela järnvägsbanken förstördes av Jul stormen 1901, det Öresund gick över banken och bortspolade denna

1x järnvägsbanken, utbyggdes fort igen och förstärktes kraftigt järnvägstrafiken tog sin början med det pneraste. Egendomen Mölle vången, med köttlogi byggnad och stallbyggnader låg på hörnet av Möllevångsvägen numera Möllevångsgatan. Mitt emot folkets parks entre. Det gamla 2:våning hus. Nilssons korgfabrik utgör en del av byggnaderna. Parken eller trädgården med dam mer ligga på tvärs på samma ställe men utvidgad egendomen var stor och gränsade till sydsta förstadsgatan och Bankvägen ut till Skräflinge ägor. Hela Möllevångstorget och kvarteren däromkring ligga på Möllevångsegendomens område. Trädgårdsmästare Mölle på södra förstadsgatan hade plantskolor på området där de gatan ligger med omgivande kvarter. Byggmästare Mölle köpte området och utlade det som i tomter och gator, hvarefter bebyggelsen skjöt fram. Detta område hade också tillhört Möllevången likaväl som området vid södra förstadsgatan mellan Möllevångs- och Berggatorna. De två husen äro nu borta och moderna nya sådana kommit i stället.

M. 8250:21. LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESARKIV

I det gamla Tullhuset vid Kalvadsgatan, anordnades 2:ne å efter Invånarna Amatör Cirkus av en Comité, tillsatt av Malmö Societeten. Befolkningen skulle användas till ändamålet. Kommunisten spelade, här uppträdde vid mörk natt höjde skolan av husarregementets officerare, Malmö Ridklubbs medlemmar (uppträdd tillsist med olika numror damer och herrar), Malmö Gymnastik och Fechtklubb uppträdde, samt andra amatörartister med kommer i bund dressyr, jonglering m.m. Cirkusen var fullsatt och föreställningarna skördade livligt bifall. Tullvisitationslokalen vid Köpenhamnsbåtarnas tilläggsplats, utgjordes av en plåtbyggnad i litet format. Ej av den nuvarande. Platsen där nya Posthuset nu ligger, var en hägnad med ett ribbat plank, mot Kajgatan och vent om plankhägnat, där var trädgårdar, firmor Bugman & Jonsson, samt andra upplagstomter och trähyggnader, mot Kajgatan, indragnades i byggnaden, sammanbyggda med planket, Cigar- och tobaksaffärer, Cafe och bittugor, samt sjömansskipe rekryteringsaffärer och Emigrantkontor Tingvallalinjens i Köpenhamn Gunnarslinjens. m.fl. andra kontor. På detta hammarområdet, voro byggda Malmö Navigations skola, Kostnällningsföreningens byggnad, Lotstaket ovan samt det gamla varmbadhuset. Och kapten Skantelds hörne, där Federmen Brand och livförsäkringsbolaget "Skåne" hade sitt kontor, innan det flyttade in i sitt nuvarande palats vid Östra Namngatan. Federmen uppförde fabriken Clotta till stora ombyggnad. Efteråt hade de andra byggnaderna tillkommit under åren löp, samt hela hammarområdet undergått utseende. Promenadplatsen utanför Drottningaffären och rådet av denna hammarna Clotta, upptagen av Ångsportkollens byggnad.

Jag har med ofvanstående rader, försökt lämna en bild av det gamla Malmö, samt om diverse händelser som passerat, hoppas att de kunna ha något av intresse att läsas på. Det har på ej blir vit någon stavningsfel, men jag väl ända att läsa.

Högaktningsfullt

Conrad Möller

arkitekt

adr. Stora Kvarngatan 29.

Malmö